

Türk Tıp Dili Niçin Özleştirilmelidir?

Nidai Sulhi ATMACA

Türk tıp dilinde özleştirme öncelikle, Türklerin dili Türkçe olduğu için gereklidir. Bu kanıtın dayandığı düşünce;

“Arapça isteyen urbana* gitsin

Acemce isteyen İran’a gitsin

Ki biz Türküs bize Türki gerekir”

Kemalpaşa zade Sait

diyen ozanın bu dizelerinde en açık anlatımını bulmaktadır.

Özleştirme, ulusal dille ulusal duygu, ulusal düşünce arasında yakın bir ilişki bulunduğu için gereklidir. Dilimizde var olan sözcükleri kullanmalı, yoksa yine kendi dilimizden türetmeliyiz. Anadile üstünlük tanınması, onun ulusal bir değer taşımasından kaynaklanmaktadır. Halkın anlamadığı sözcükler kimin içindir, neye yarar?

Türkçe ne kadar bilim dili olarak kullanılırsa, kültür, müzik, edebiyat, sözlü ve yazılı, görüntülü yayın olarak güçlü ve tekil bir dil olursa; Türk kültür varlığı olan dil de o kadar uzun korunur ve yaşar. Türk dili kollarının kayboluş ve yok oluş sürecini engellemek için Türkçe’ sözlük varlığı genişletilmelidir. Anayasamızda,

Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına anadilleri olarak okutulamaz ve öğretilmez. (T. C. Anayasası 09.11.1982 Madde 42)

hükmü yer almaktadır. Günlük kullanılan dilimiz olduğu kadar bilim dilimizin Türkçeleştirilmesinde de bilim insanlarımıza, önemli bir algılama, sahiplenme ve görevlenme bilinci oluşması gerekmektedir.

*(Çöl Arapları)

Yabancı kökenli sözcükler, bu dilleri bilmediğimiz için bize bir şey çağrıştırmamakta, belleklerimizde açık bir anlam görüntüsü yaratmamaktadır. Bu yüzden Türkçe sözcükleri öğrenmek çok daha kolay olmaktadır. Yabancı sözcüklerin kullanıldığı durumlarda, öğrenme sürecini de olumsuz yönde etkileyen iletişim güçlükleri ortaya çıkmaktadır. Bu durumun acısını en çok çekenler kuşkusuz, öğretimi ve öğrenimi oldukça güç olan dirgerlik (hekimlik) alanında, kendilerine hiçbir şey çağrıştırmayan, on binlerce yabancı sözcüğü salt ses kalıpları olarak bellek için olağanüstü çabalar gösteren tıp öğrencileridir.

Dirgerlik dilindeki kargaşa 1907 yılında dikkati çekip çözüm öneren ilk TBMM dönemi Sağlık Bakanı **Dr. Rıza Nur (1879-1943)**, “**Sıhhi, Tıbbi Makalat, 1907**” adlı yapıtında şöyle demektedir :

“Tıp alanında öğrenim gören öğrenciler bir konu için Latince, Fransızca, Arapça, kimi kez Farsça ya da salt Türkçe, hatta Almanca karşılıkları ezberleyerek kafalarını karmakarışık etmektedirler. Bir dil bilgini sıfatı ile ya da etkili bir kalem olarak değil, üyesi olduğum dirgerlik uğraşının dilindeki düzensizliğin yol açtığı güçlüğü itişile, özellikle de tıbbiyenin ilk sınıflarında okurken bu konuda çektiğim güçlüklerin bugün bile silinmemiş çok acı, büyük sıkıntı verici anılarının zorlaması ile yazıya döktüğüm bu sözlerdeki yanlışlarımla yetersiz düşüncelerimin bağışlanacağını umarım.”

Sorunun ulusal onuru incitici, Türkleri yabancılar karşısında küçük düşürücü bir yanı da vardır. Böyle karışık bir dili be-

nimsemiş görünen Türkleri duyan yabancılar, **“Bunların kendilerine özgü bir dilleri bile yok. Frenkçe ile Arapça-Farsça karışımı bir dil kullanıyorlar. Bunları alsanız dilsiz kalacaklar.”** biçiminde yargılara ulaşmaktan kendilerini alamamaktadırlar.

Dil sorunları yalnızca Türkçeye özgü değil. Bakınız tanınmış tıp dergilerinin yayıncıları (editörleri) neler yazmışlar ?

“New England Journal of Medicine”in eski yayıncısı Michael Crichton şöyle yazıyor (1975) :

“Tıp yayınlarının çoğu zor okunuyor. En basit kavramlar bile üstü örtülü biçimlerde ifade edilmektedir. Yazarların tutumları sanki, göz kamaştırıcı bir bilgi zenginliği ve bilimsel keskinlik ile okuyucuyu şaşırtmaya, gizemli bir hava vermeye yönelik gibi görünmektedir. Yazarlar sanki okuyucuyu şaşırtmak ve onları anlaşılmasız bir gizem içinde bırakmak amacı ile yönlendiriliyorlar. Eğer yazarlar bu makalelerde gerçekten doğru anlaşılmalı isteselerdi, ellerinden geldiği kadar yalın bir dille yazarlardı ve düşüncelerini belirsizlikten en uzak, en açık biçimde ifade ederlerdi. Oysa ki, bunun tam karşısını yapıyorlar. İletmeye çalıştıkları, makalenin başlığına uygun bir şey değil, kendilerinin derin bilimsellikleri (scientificness) olmaktadır.”

British Journal of Medicine yayıncısı S. P. Lock (1976) da şöyle yazmış :

“İngiliz Tıp Dergisi'nin her yıl incelediği 4000 dolayındaki yazının çoğu sayısız İngilizce yanlışlıkları ve genel yapısı ile korkunç bir biçimde yazılmıştır. Ne yazık ki bu makaleler amaçlarını yerine getiremiyorlar; çünkü şişirilmiş olmaları nedeniyle okunmadan bırakılıyorlar.”

JAMA'da çıkan bir yazısında yayıncı V. C. Strasburger (1985) **“Bilimde zayıflık yazıda zayıflık ile birlikte gider”** diyor ve ekliyor; **“Tıp yazılarının çoğunun düşük niteliği artık yaşamda doğal bir gerçek gibi kabul edilmektedir.”**

Kanada Tıp Birliği Dergisi bilimsel yayıncısı P. P. Morgan (1985); **“İyi bir yazı stili için yazarın ne söylemek istediğini açıkça düşünmesi ve hem iletmek istediği konuya, hem de okuyucuya uygun sözcükler ve sözdizimi (sentaks) geliştirmesi gerekir. Uygun**

bir stilin araştırılması bilimde gerçeğin araştırılması gibidir.” diyor.

Gene, Amerikan Çocuk Hastalıkları Dergisi'nde çıkan bir ön yazıda Fulginiti VA (1983) şöyle yazıyor: **“İletiniz açık, kısa ve doğru olmalıdır. Tıp yazılarının açık olmayışı sıklıkla haklı olarak eleştirilmektedir. Okuduğum yüzlerce tıbbi yazıda temel fikrin fazlasıyla bulanık olduğunu gördükçe, bunları anlayabilmek için harcadığım çaba yüzünden kendimi engellenmiş, öfkeli hissettim. Kimi durumlarda, değerli makaleler okunmadan bırakılıyor.”**

Görülüyor ki yayıncıların, **açıklık – yalınlık – kısalık – akıcılık - doğruluk – tek anlamlılık** biçiminde özetleyebileceğimiz nitelikler için yazarları birçok kez uyarılmalarına karşın, karmaşık ve anlaşılması zor bir dil sorunu süregelmektedir.

Görülüyor ki yayıncıların, **açıklık – yalınlık – kısalık – akıcılık - doğruluk-tek anlamlılık** biçiminde özetleyebileceğimiz nitelikler için yazarları birçok kez uyarılmalarına karşın, karmaşık ve anlaşılması zor bir dil sorunu süregelmektedir.

Yüzlerce yıldır bilim insanları, açık bir dille yazmaları için bombardıman edilmiştir. Okunmaz düz yazıların bu sorunu bir kalemde kolayca çözülebilecek iken, neden bu uyarıların hiçbir etkisi olmamaktadır ?

Tıp dünyasında sağlanan bilimsel gelişmelere koşut olarak her geçen gün artan yabancı terim sayısı, Türkiye'de de tıp bilimini daha anlaşılmasız hale getirmektedir. Tıp dilindeki yabancı terimler, bir taraftan anlam kargaşasına neden olarak bilimsel çalışmalarda ciddi sorunlara yol açmakta, diğer taraftan dirger - hasta ilişkilerinde hastalığı ve tedavisi konusunda bilgi almak, her vatandaşın anayasal hakkı olmasına karşın. Tıp dilindeki yabancı sözcükler, bu hakkın kullanılmasını engellemektedir. **Hasta, dirgerin kullandığı dili anlamıyor.** Yabancı tıp terimlerinin Türkçe karşılıklarının bulunması, tıp dilinin Türkçeleştirilmesi için yeterli olmayıp, Türkçe'nin yaygınlaşması için bilim adamlarının, yabancı terimler yerine Türkçe karşılıklarını kullanmak konusunda bilinçli ve istekli olmaları gerekmektedir. Bu konuda daha sağlam adımlar atabilmek için, tıp kurultaylarında ve tıbbi yayınlarda kullanılan dil Türkçeleştirilmelidir. Tıp alanındaki çeşitli meslek grupları bilimsel kurultaylarda bir araya geldikleri için, esas olan bu kurultaylarda kullanılan dildir. Yabancı tıp terimlerinin Türk-

çe karşılıklarının kullanımı buralara taşınabilirse önemli bir aşama kaydedilmiş olacaktır. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Deneysel Tıp Araştırma Merkezi (DETAM) Başkanı **Prof. Dr. Yener AYTEKİN**, İ. Ü. Tıp Eğitimi Araştırma ve Uygulama Merkezi ile birlikte yürütülen tıp dilinde özleştirme çalışmalarının bir ihtiyaçtan doğduğunu ifade ile, tıp bilim adamının Türkçe konuşması gerektiğini savunmaktadır. Bu gerekçe ile, İ.Ü. Anabilim dallarından kendi alanlarına yönelik yabancı terimler ve Türkçe karşılıklarını içeren bir rapor istenmiş ve daha sonra bu çalışmalar birleştirilerek tartışmaya açılmış, her terim için en uygun Türkçe sözcük seçilmiştir. Bu sözlük çalışmasında, Türk Dil Kurumu ve üniversitelerin Fen-Edebiyat Fakültelerinden de yardım alınmıştır.

Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) tarafından yürütülen “Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü” çalışmasının bir ayağı olan ve Ankara Tabip Odası tarafından bastırılan **Çocuk Hastalıkları ile İlgili Tıp Terimleri İçin Türkçe Karşılık Önerileri Sözlüğü**’nü hazırlayan 8 kişilik yarkurul başkanı Prof. Dr. Fatoş Yalçınkaya, güncel dirgerlik dilinde kullanılan ve özellikle İngilizce kaynaklı olan sözcükleri hedeflediklerini belirterek, “Biz bunları Türkçeleştirmeye çalıştık. Bu bir başlangıçtır. Bu çalışma TÜBA’nın Türkçe Tıp Terimleri Sözlüğü önerisi ile birlikte başladı. Tıp alanında ve tıp dışındaki çeşitli bilim dallarında bu tür çalışmalar yapılıyor. Bunlar birleşmedi ama birleşecektir.” dedi. Aynı klinikten Uzm. Dr. Haluk Güniz ise İngilizce terimlerle konuşmanın dirger - halk ilişkisini koparan, dirgerlerin halkla yabancılaşmasına yol açan bir süreç olduğunu belirtmiştir. (Medimagazin,26.5.2003,s.4)

TÜRK TIP DİLİNİN DÜNÜ, BUGÜNÜ, YARINI

Sultan II MAHMUT 1838 yılında Fransızca olarak öğretime başlayan Galatasaray Mektebi Tıbbiyesinin açılışı dolayısı ile öğrenciler önünde yaptığı konuşmasının bir yerinde;

“Sizlere Fransızca okutmaktan benim muradım, Fransızca lisanı tahsil ettirmek değildir. Ancak fenni tıbbi öğretip, refte refte (adım adım) kendi lisanımıza almaktır.” demiştir.

Türk çağdaşlaşmasının başlıca öncülerinden Sultan Mahmut’un hekimlik dilinin Türkçeleştirilmesiyle ilgili bu dileğini, o günden beri bu topraklar üzerinde yaşayan yaklaşık beş kuşak, ne yazık ki, gerektiği gibi yerine getirememiştir.

Önceleri birçok hekimlik terimlerine Kuran dili Arapça kullanılarak karşılıklar türetilmiş, ancak bu çaba, Türk’ün de

Arap’ın da İranlı’nın da anlamadığı Arapça-Farsça-Türkçe karması Osmanlıca’nın Büyük Atatürk’ün başlattığı Dil Devrimi sonunda tarih sahnesinden silinmesi üzerine, bir emek savurganlığından başka bir anlam taşımamıştır.

Cem’iyyet-i Tibbiye-i Osmaniyye’nin “tercümesine muvaffak olduğu” *Lugaat-ı Tibbiyye*’nin lisanımıza yeniden 20.000’den fazla kelimeyi ilave eylediği ve bunların hemen cümlesinin Arabi olduğu 1873 yılında Hadika gazetesinde yayımlanan bir yazıda muştulanmıştır.

Öte yandan bir yabancı dil olarak Fransızca, İkinci Dünya Savaşı sonrasına değgin Türkiye’deki, dolayısı ile hekimlik alanındaki egemenliğini sürdürmüştür. Savaş sonrasında Anglo-Sakson dünyası ile artan ilişkilerimiz bu alanda da İngilizce’nin etkisini ön sıraya geçirmiş, hekimlik dili bu kez de İngilizce’nin egemenliğine girmiş, Türk hekimleri bu iki ekin dili arasına sıkışıp kalmışlardır.

Bugün, hekimlik dilimiz; İngilizce, Fransızca, Latince, bir ölçüde de Almanca’dan gelme sözcüklerin, Osmanlı artıkları ile birlikte kaynaştığı alacalı bulacalı bir bohça görünümündedir. İngilizce sözcüklerin Fransızlaştırılarak, Fransızca sözcüklerin de İngilizleştirilerek, her ikisinin birden Türkçeleştirilerek, ya da yanlış söylenerek bozulup yozlaşmış biçimde kullanılması, durumu fark edenleri aşırı ölçüde tedirgin eden yaygın bir uygulamadır.

Çok eski bir dil olan Türkçe, çağlar boyu yaşamış, ama ilk dönemlerini saymazsak, hep yaşama savaşı vermiştir. Oysa Türkçe zengin bir dildir. Daha XI. yüzyılda **Kaşgarlı Mahmut**, “*Divanü Lügati-t Türk*’te bunu belirtmiş ve belgelemiştir.

Bugün, hekimlik dilimiz; İngilizce, Fransızca, Latince, bir ölçüde de Almanca’ dan gelme sözcüklerin, Osmanlı artıkları ile birlikte kaynaştığı alacalı bulacalı bir bohça görünümündedir.

Prof. Dr. Cemal Mihçioğlu

Çağatay edebi dilini kuran, Doğu Türkleri arasında yetişen büyük Türk bilgini **Ali Şir Nevai (1441-1503)**, 15. asırda Türkçe’nin Farsça’dan üstün ve zengin olduğunu “**Muhakemet - ül Lügateyn** -İki Dilin Karşılaştırılması” adlı kitabı ile kanıtlamıştır. 15. asır sonunda ve 16. asır başında; **Aydınlı Vîsali, Edirneli Nazmi, Tatavlılı Mahremi “Türk-i Basit”**

akımını ortaya atmışlar ve 17. asrın 2. yarısında **Nabi** ve 18. asırda **Nedim** de mahallileşme ve halka yaklaşma akımları sergilemişlerdir.

Türk toplumuna yüzyıllarca egemen olan Osmanlı kafası, ulusun öz dilini görmezden geldiği ve yer yer Türkçe, daha çok Arapça ve Farsça karması bir yoz dili (Jargon) yeğlediği için, ne sanatta, ne de bilimde yaratıcı olabildi. Osmanlı'nın ulus olma, uluslaşma çabası ve köktenci bir girişimi olmadığı gibi, bu tür girişim ve çabalara veri üretecek, alan açacak, dil gibi, tarih ve bilim kurumları gibi dayanca ve güvenceleri de yoktu. Bundan dolayı Osmanlı okumuşu, Kuran ve Hadislere bakarak düşünmek durumunda kalmıştır. Dipten doruğa kapalı devre dinsel bir kimliğe bürünen Osmanlı eğitimi, eğitim ve öğretim dili olarak Arapçayı yeğlemiş, devlet dili, yazışma dili olarak da (Arapça/Farsça + Türkçe) kırması bir sözde dili benimsediği için, Türkçe bir alt dil, yer yer bir aşiret dili olarak kabuğuna çekilmek durumunda kalmıştır. Yüzyıllarca çiftçinin, çobanın dili olarak yaşamasını sürdürme gelmiştir. Bir bakıma da iyi olmuş. Böyle olmayıp da, tarihi boyunca hiçbir dinsel oluşa bulaşmamış hep özgen (laik) bir dil olarak kalmış güzel Türkçemiz. En ünlü yazarlarımız en ünlü eserlerini halk kaynağından almışlardır. Yöresellikten evrenselliğe buradan ulaşmışlardır. Halka karşı, halktan ayrı bir ekin uzun süre yaşamaz. Bunun açık örneği bizim Divan Edebiyatımızdır.

Batı dünyası yeniden doğuşunu (Rönesansı), 17. yüzyılın bilimsel buluşları ile 18. yüzyılın aydınlanma çağını izlerken, Osmanlı dünyası, özgür düşünceye geçit vermeyen **Din-İman-Ahret** seçimini yapmış bulunuyordu. Osmanlı yeni-yakın çağlara bir ortaça (**Tanrı devleti**) olarak girmiş ve bu kimliğini sonuna kadar korumuştur. Böyle bir ortamda elbette Arapçaya üstünlük tanınacaktı. Bu değer yargısı yazı dilini o duruma getirdi ki, kimi metinler, tek Türkçe sözlük kullanılmadan yazıldı. Kimi metinlerde de Türkçe sadece çekim eki ya da yardımcı fiil olarak kaldı. Bu Türkçe olmayan dili kullananlara **Enderuncu** denilmekteydi.

Osmanlı imparatorluk döneminin bilginleri, sanatçıları, yüzyıllar boyunca Türk dilini kaba, çirkin görmüşler, aşağılamışlar, hep Arapça ve Farsçayı soylu, güzel olarak nitelemişlerdir. Bu görüş ve tutum öyle yerleşmişti ki, aydınlar Türkçe yazmayı ayıp sayar, halk da aydınlar yanında kendi diliyle konuşmaktan utanır olmuşlardı. Böylece Osmanlıdan miras kalan Türkçe, iletişimi sağlayan bir anlaşma dili değil, bir ayrıştırma

diliydi. Türkçenin o çağlardaki durumunu 13. yüzyıl ozanlarından Aşık Paşa şöyle anlatır:

Türk diline kimsene bakmaz idi

Türklere hergiz gönül akmaz idi

Türk dahi bilmez idi ol dilleri

İnce yolu ol ulu menzilleri

Başka bir uygarlık çevresine giren yüksek sınıfın, yöneticilerin, bilginlerin Türkçeyi hor görmeleri, onu yetersiz bulmaları, çağlar boyu hep görülmüştür. Bir imparatorluk dili olan Osmanlıca'nın içinde sığıntı gibi yaşayan, horlanan Türkçe, ancak halk ağzında ve halk ozanlarının dilinde kendine yer, sığınak bulmuş, yaşamını sürdürmüştür.

İnanç kaynaklarını kutsayıp bohçalayarak yatağının başucuna astığı Kur'an'ı bile anadilinde okuma, anlama gereği duymamış ataların torunları olarak, günümüzde de durum değişmiş değildir. Kimilerince Türkçe yetersiz bulunmaktadır. Kendi yetersizliklerini, yeteneksizliklerini Türkçeye yükleyenler son yıllarda pek çoğalmıştır. Devletin en yüksek yerlerinde bulunanların kullandıkları dili incelediğinizde, durumun böyle olduğunu ayırsanız. Dönüşüm, değişim varken "Transformasyonu", ayrıntı varken "Detay" gibi yabancı kelimeleri yeğleyen ve bunu günlük dile sokan anlayışla, Arapçanın, Farsçanın egemenliğine karşı koyamayan, ona kucak açan anlayış özdeş değil midir?

Bugün için Türkçe, Arapçanın, Farsçanın baskısını büyük ölçüde yendi sayılabilir. Ama bu kez de Batı dillerinin yoğun bir saldırısıyla karşı karşıyadır. Hem de yalnızca bilim ve teknik alanında değil, iletişim alanında da yoğun bir saldırı söz konusudur. Hangi ülkede başka dillerin sözcükleri; dergi, gazete, televizyon kanalı, radyo adı olmuştur?

Anakentlerdeki çarşı ve pazarlar yabancı dillerin egemenliği altındadır. O dillerle, o özekinlerle (kültür) yakın ilişkileri olanlar, o dillerin sözcüklerini Türkçe'ye sokmakta her zaman birer gönüllü araç olmuşlardır. Oysa yabancı sözcüklerin, genellikle Batı kökenli sözcüklerin bir çoğunun Türkçe'de karşılığı vardır.

Türkçelerini yeğlemeyip, onları kullanmakla dilimize çok büyük kötülük yapıldığının farkında bile olmayan bu dil özürülleri, uğradığı saygısızlıkla orantılı olarak Türkçe tarafından cezalandırılacak ve bir süre sonra kendi anadillerini konuşmakta güçlük çekeceklerdir.

Bazı aydın geçinenler, düşünmeyi sevmedikleri gibi anadillerini de pek sevmezler. Sözcüğün Türkçesini aramak, bulmak ve kullanmak çabasında değillerdir. Dilini doğru dürüst kullanamayan insanın, doğru, mantıklı, kapsamlı düşündüğüne inanmak mümkün değildir. Çünkü düşünmeyi de biçimlendiren dildir. Hiç kimse dil olmadan düşünemez. Derin düşünceleri varmış da, bunları bir türlü anlatamıyormuş gibi iki sözün arasına İngilizce ve Fransızca sözcükler sıkıştırırlar, genellikle “mış” gibi yapanlardır. Düşünüyor-muş gibi yaparlar, anlatamıyor-muş gibi yaparlar. Yoksa gerçekten düşünüyor olsalar, anadilleriyle düşündükleri bir gerçeği, niye yabancı sözcüklerle anlatmaya kalksınlar. Yoksa onların bildiği anadilleri, düşünmelerine yetmiyor mu? Dilin düşünmeye bile yetmeyecek boyutlara indirilmesinde en büyük günahın kendilerinde olduğunun farkında mıdır? Ana dilinden ayrı düşün, dilini yitirmiş gibidir.

Bugün Türkiye’deki tıp dilinin içinde bulunduğu dil sorunu, İlköğretimden Üniversiteye kadar, ortak bir Türkçe tıp bilim dilinin oluşturulması sorunudur.

Nasıl bir zamanlar terkipli konuşmak, süslü yazmak, lügat parçalamak marifet sayılmışsa, bugün de bazı yabancı kelimeleri, Türkçeleri olduğu halde olur olmaz kullanma özentisi vardır.

Her dilde başka dillerden alınma sözcüklerin bulunduğu, başka toplumların kavramlarının var olduğu görülür. Çünkü başka dillerle hiç ilişkisi olmamak demek, bir toplumun başka toplumlarla hiç ilişkisi bulunmaması demektir. Böyle bir durum günümüzde olanaksızdır.

Garson bey please !

Dil inkılabının yıldönümüymüş: Getir bir “Dil füme” de kutlayalım.

Ancak bir dile, yabancı dillerin etkisi aşırı ölçüde olursa, bunun sonucunda dil, kendi benliğini yavaş yavaş yitirir. Yabancılaşma temel söz varlığına kadar inerek, dilin pek çok kavra-

mının kendi öğeleriyle anlatılmasına, yeni kavramların anlam bulmasına, eğitim ve öğretimin anadiliyle gerçekleştirilmesine engel olur.

Bilimde, sanatlarda, teknikte boyuna yeni gereçler, yeni kavramlar çıkıyor ortaya; gereçleri, kavramları bulanlar, kendi dillerinden yarattıkları sözcükleri, terimleri dünyaya sürüyorlar. Biz hep başkalarının buldukları bu adları mı kullanacağız ? Asıl o zaman dilimiz “Babil Kulesi” masalındaki duruma dönmez mi? Anadilimizin işlerliğini gösteren yeni sözcükler yaratma işini küçük görenler, eğer Türkçeye saygısız değillerse, bir iyi niyet bunu anlayıp benimsemelerine yeter. Geçmişte dilimizi dolduran Arapça gibi, bugün Batı dillerinden gelme sözcüklerin akınına uğramış bulunuyoruz. Bunların karşısında ilgisiz kalmamız doğru olur mu? Oysa, dilimizin köklerini, eklerini işleterek yeni gereksemeleri pek güzel karşılayabiliriz. Yeni sözcükler türetmezsek, düşüncede nasıl ilerleyebiliriz? Türkçe, yapısı ve zengin geçmişi göz önünde tutulursa, hiçbir yabancı dilin yardımına el açacak bir dil değildir.

Özellikle aydınının, düşünürün dilini, yabancı bir dil öğrenir gibi incelemesi, evde-sokakta öğrendikleriyle yetinmemesi gerekir. Türkçede görülen birtakım anlaşmazlıkların başlıca kaynağı evde öğrenilenle yetinmedir. İşte yabancı sözcüklere gerek duymanın tabanında yatan gerçek budur; işin kolayına kaçmak!

Bir dili konuşan kimse, gereksediği aracı yapamıyorsa, başkalarından aktarıyorsa, onun adını da türetemiyor, çokluk. Bir aracı kullanan kişi, onu bir yabancı ele gerek duymadan yapıyorsa, ona kendi dilinden ad bulmakta da güçlük çekmez. Bir dille konuşup yazmak o dili bilmek değildir. Önemli olan o dille düşünmek, üretmek, düşünsel bir alan yaratabilme-tir. Soyut varlıklar üretmeyen bir topluluğun dilinde soyutu yansıtan kavramın yeri yoktur.

Dil, ortak dünyamızdaki nesnelerin işaretleri, bilgilerimizi içlerine döktüğümüz kalıpların bir dizgesidir. Bilgilerimiz ancak dil şeklini aldıktan sonra, hem kalan hem de başkalarına bildirilebilen bir nitelik kazanırlar. İmdi, bilgilerimizi taşıyan dil kalıpları ne kadar ışıklı ve aydınlık, ne kadar anlaşılır olurlarsa, bunların başkalarına iletilmeleri, başkalarınca kavranmaları da o kadar kolay olur. Yabancı sözler, hiçbir zaman, ana sütünü emer gibi benimsediğimiz anadili gibi anlaşılır ve kavranılır olamazlar, bunları anlamak için ayrı bir eğitim zahmetine katlanmak gerekir. Yabancı sözler kökleriyle aydınlatılmazsa, o zaman da bunlar ezbere öğrenilmiş olur.

Cumhuriyetin kuruluşundan beri devam eden tıp eğitiminde veya ondan önceki orta öğretimde Latince okutulmadığı için, Latinceye dayalı bu eğitim ezber eğitimidir. Ezbere öğrenmek de, zihni bulandırır, zihnin işlemlerini aksatır. Leibniz, haklı olarak **“Dil zihnin aynasıdır.”** demiştir. Dil, bir yandan zihnin bir anlatma aracı, öbür yandan da zihni yoğuran bir şeydir.

Dil, kalıplarını hazır bulduğumuz için, bunların içinde gizli olan mantık zihnimize biçim verir. Bu kalıplar açık, aydınlık ve anlaşılır ise, zihnimiz de açık ve aydınlık olarak işler. Oysa bugünkü tıp dili, bilgilerin ve düşüncelerin gerektiği gibi anlatılıp yazılabildiği Türkçe bir dil değildir. Bugünün hekimi, anlamını ve Türkçesini dahi açık olarak bilmediği, ancak yarım yamalak sezdiği bir yığın yabancı sözü ezbere kullanmaktadır. Onun okuduğu ve taklit ederek kullandığı dilde, doğrudan doğruya yaşadığı ana dilinin öz değerleri, yer yer, *“değildir, etmek, yapmak, kılmak...”* gibi sadece yabancı sözlerin kımıldamasına yardım etmekten ileriye geçemeyen bir *“Harç”* rolünü oynamaktadır.

Tıp dilini, kendi öz malımız olan, doğrudan doğruya yaşayıp anladığımız değerlerden kurmak, sözün dar anlamıyla Anadilimiz Türkçe ile konuşmak lazımdır.

Türkiye’deki orta öğretim kurumlarının kaymağını oluşturan gençler, tıp fakültelerimizde kökenini bilmedikleri, kendilerine hiçbir şeyi çağrıştırmayan yüzlerce, binlerce yabancı sözcüğü belleklerine yerleştirebilmek için olağanüstü yıpratıcı bir çaba göstermek durumunda kalmakta, zaten çok yorucu olan tıp öğretiminin yükü bu yüzden daha da ağırlaşmaktadır.

Bu durumda hekimlik dilinin Türkçeleştirilmesi, artık yalnız ulusal onuru zedelemekten de geri kalmayan çirkin bir karşılaşmayı ortadan kaldırıp, ulusal dili egemen kılmak bakımından değil, anlayıp öğrenmeyi kolaylaştırmak bakımından da kaçınılmaz bir zorunluluktur. Türkçe köklerden, Türkçe ekler kullanarak türetilen, kavramların anlamını da açıklayıcı nitelikteki tıp bilimi sözleri, gerçekten uluslararası nitelik taşıyan Latince’leriyle birlikte sunulduğunda tıp öğreniminin yepyeni bir ruh, yepyeni bir görünüm kazanacağından kimse kuşkusuz olmamalıdır.

Bir yayılma halinde ve bazen kendi kural ve imlaları ile Türk Tıp Dili’ne girmekte olan yeni kelimelerin dilimizi zenginleştireceği ileri sürülemez. Bu tür kelimelerin belli bir ölçüyü aş-

ması, dilin önünü tıkamakta ve kendi imkanları ile gelişmesini önlemektedir. Osmanlı Türkçesi döneminde bunun acı denemesi yaşanmıştır. Bugün o dönemi eleştiriyoruz. Aynı yanlışlığı tekrarlamamalıyız. O gün de bugün de daha çok aydın dilinde gözlenen özentinin önüne geçilmelidir. Hekimlerimiz Türkçede karşılıkları olan kelimeleri de ne yazık ki kullanıyorlar, hatta bazen onların Türkçede bir karşılığı olabileceği dahi akıllarına gelmiyor.

Bir zamanlar nasıl atalarımız olur olmaz Arapça ve Farsça sözlerle doldurmuştu güzel dilimizi. Şimdi de alabildiğince Batı dillerinden, özellikle İngilizceden sözler kullanmak moda oldu tıp dilimizde. İngilizce konuşurken Türkçe sözler katın bakalım ne olacak? Hiç denediniz mi? Hatırlayamadığınız bir İngilizce veya Fransızca sözcüğün yerine Türkçe bir kelime koyabilir misiniz? Peki Türkçe konuşurken neden hep bunu yapıp duruyoruz? Neyi kanıtıyoruz? Yabancı dil bildiğimizi mi? Ne kadar bilgili olduğumuzu mu? Yoksa ulusçuluk ve dil bilincinden ne kadar yoksun olduğumuzu mu? Cemil Meriç’in **“Batı’nın Yeniçerisi”** diye söz ettiği bu sözde aydınların hakim olduğu memleketlerden biri oldu Türkiye’imiz!

Yabancı sözleri o dillerin imlası ile yazmak ise vazgeçilmez bir tutum. Bu yüzden de o sözler birçok kişi tarafından değişik söyleniyor ve Türkçeye bu şekilde giriyor. Bunun için yabancı sözlerin Türkçede okunduğu gibi yazılması gerekir.

Üniversite öğretim üyeliğine hazırlanan bir genç meslektaşım, adı Ulusal fakat dili yoz, XV.ci Gastroenteroloji Kurultayında sunduğu çalışmasında ilacın temizlenme dönemi yerine **“İlaçın wash out dönemi”**, infüzyonu yerine **infizyonu**, TGD Ankara Şubesi’nin 28.02.1998 2 ci aylık toplantısında gaita yerine **gayta**, kanama yerine **bulaş**, malinyite yerine **malinite** ve ayrıca Türk Dil Kurumunun sözlüğünde mevcut olmayan **“Tariflemek”** kullanmış ve TGD’nin yayınladığı **“İŞTE HELICOBACTER PYLORI”** kitabının 54 sayfa,13 satırında; **“Mide mukozasının histolojisi ile endoskopik görünümde sıklıkla korale değildir.”** cümlesinde hem düşüklük vardır ve hem de korale sözcüğü İngilizce ve Fransızca sözlüklerde artık mevcut değildir.

Bir yabancı dille elde edilen bilgi anadile mal edilmedikçe, o dilin konuşulduğu ülkede gerçek bir ilerleme, bir kalkınma gerçekleştirilemez.

Melih Cevdet Anday

Diğer toplumların dillerinden yapılan dış alıntılar, dilin ses ve yapı düzeninin çatlayıp kırılmasına, anlam örgüsünün dağılmasına yol açar. Dış alıntılarını ve özellikle özentili alıntılarının fazlalığı, Osmanlıca'da olduğu gibi **“Melez dil veya Türki-lizce”**’yi ortaya çıkarır. Buna karşın, kişi, toplumsal kurum ve grup ve şivelerden yapılan iç alıntılar bir dilin hayat damarlarıdır. Toplumun alıcı ve öğrencisi olmaktan kurtulup, verici ve öğretici duruma yükselmesi, yabancı alıntılara karşı direnmenin bir yolu olarak görünmektedir. Öğretecek çok şeyi olana kişi ve topluluklar, kendilerinden daha az şey bilenlere her zaman bir şeyler öğretirler. Öğrenenler de, dillerine giren sözcükleri melezleştirerek veya aynen alarak, yahut ta yanlış çevirerek kendi dillerini sürekli kirletirler. Tıp dilini, kendi öz malımız olan, doğrudan doğruya yaşayıp anladığımız değerlerden kurmak, sözün dar anlamıyla Anadilimiz Türkçe ile konuşmak lazımdır. **Türk dili buna yeterlidir.**

Anadilimizle düşünüp yaratmak varken, en seçkin beyinler niçin iki ayrı dilde düşünmeye sevk edilerek, verimsiz kılınır? İki musluğu birden su boşaltan çeşme örneği, suyun gücü niye kesilir?

Dil nerede gelişmişse, orada bütün bilgi kollarında sivrilmiş insanlar da yetişmiştir.

Zekaca yükselmiş uluslar dillerini de iyi kullanırlar. Buna örnek olarak Grekler, Romalılar ve Araplar gösterilebilir. Dilin, bizim kendisini kullanmamız dışında ayrıca bir varlığı yoktur. Biz onu nasıl kullanırsak o da öyle olur; ona ilgi duyup seversek o da gelişir, serpilir; Yok, ilgisiz kalırsak o da kavruk ve cılız kalır. O zaman biz de onun açık bıraktığı yeri yabancı dil unsurları ile doldurmak zorunda kalırız. Bu da düşünce yaşantımız için bir kazanç olmaz; çünkü zekamız, düşüncemiz ancak anadilimizdeki anlaşılır kavramlarla yapıcı olarak çalışabilir. Anadili bilinci olmadan, herhangi bir bilim dalında, yüzeysel bir yabancı dil bilgisi aracılığı ile kazanılmış bilgiler, ülke özeğine (kültürüne) özümlememektedir.

Yüksek öğretimde, özellikle tıpta gerekli olan, Türkçe bilincini unutturmayacak, yabancı diller aracılığı ile kazanılan bilgilerin Türkçeye dönüşümünü yapmaktır. Bu dönüşüm, üniversite öğretim üyelerinin, kendi bilim dallarında yararlandıkları yabancı bilgi kaynaklarını, hem derslerinde hem de araştırmalarında sık sık açıklamalarıyla, öğrencileri bilginin kaynağına gitmeye özendirilmeleriyle olur. Bu gereksinmeye yöneltilmemiş, Türkçe’de çağdaş bilginin uluslararası kaynakların tanınması ile Türkçe üretilebileceğini örnekleriyle

görmemiş tıp öğrencisi, içinde yaşadığı toplumun düşünce ve bilgi lokomotifini olması gereken üniversiteden bilgi çağına yakalayamadan, evrensel ekinle birleşmeden mezun oluyorsa, bunun sorumlusu Türkçeye aktarılamayan ve Türkçe konuşamayan tıp eğitimidir.

Tıp terimlerini Türkçe köklerden türetmek, Türkçe’nin zengin bir uygulama ve ekin dili olacağına ve Türkçe’nin bunu başaracağına inanmak ve bu inancı dinç olarak ayakta tutup tutmamaya bağlıdır. Yabancı sözcükler ile dolan dil öz benliğini yitirir ve yaratma gücü kalmaz. Bu yabancı sözcükler, Türk aydınının tarihi diyebileceğimiz bir alışkanlığından rahatça yararlanıp Türk dili yatağını devamlı kirletmektedirler. Yüzyıllarca anadilini özeğin dili olarak kullanmamış bir topluluğun okur-yazarları, kendi dil değerleriyle olgun bir özeğin dili kurulabileceğine inanmamaktadır. Bu inanmama, bu kendine güvenmeme bugünkü Türk aydınının geçmişten yüklediği köstekleyici bir iç-düğümüdür. Halbuki her dil, bu dili kullanan sayısız kuşakların emekleriyle örülmüştür. Türkçe ilk kez kendi öz olanakları ile bilim dili olmak yoluna Atatürk’ün Dil Devrimi ile girmiştir. Tarihimizde kendisine gerçekten Türkçe diyebileceğimiz bilim dili Cumhuriyet döneminin bir ürünüdür. Bu dönemde Türkçe bir bilim dili olarak kurulurken, ilkece ana dilimizin öz değerlerinden yararlanılmıştır. Bilgiyi taşıyan da yayan da dildir. Bir dil ne kadar anlaşılır olursa, bu görevlerini o kadar iyi yerine getirir. Anadili herkeste bir temel olarak mevcut olduğundan, bu temelden oluşturulacak kavramlar düzenine yükselmek de kolaydır. Dil insana bilgileri ne kadar kolay aktarabilirse, o da bilgileri o kadar kolay kavrayıp benimser. Bu kolaylık da ancak anadilde vardır. Onun için, aydınlanma yoluna giren toplumlar (örneğin Almanca) öz ekin dillerini hep anadili temeli üzerine oluşturmuşlardır.

Yabancı dillerden devşirdiği malzemeyle yapma bir kast dili kurmuş olan bugünkü tıp dilimiz, anadili Türkçeden çok fakirdir. Türk hekimleri, eğer isterlerse, konularını anadilleriyle işleyebilirler veya en azından Türkçe karşılıklarını kullanmasalar da, bilmek zorundadırlar. Bunun için anadilimiz güçsüzdür denemez, eksik olan sadece istektir, istençtir. Alman Leibniz’e göre **“Halk diliyle anlatılamayacak hiçbir şey yoktur”**. Türk dili tıp ile ilgili sözcüklerde, öteki dillerin kiskanacağı kadar zengin ve çok yanlıdır. Yabancı sözleri karıştırmadan dilimizi kullandığımızda, bu dil gerçekten doğru olanı anlatır ve bir anlamı olmayan boş düşünceleri ise dile

getirmez. Bununla beraber, yabancı sözcükler konusunda tam bir özleşmeden yana değildir. Sonuna kadar gitmek isteyen bir özleşirmeciliğin başarılı olamayacağı görülmüştür. Güzel ve yerinde olan yabancı bir sözcük kullanmak bir suç değildir. Yoksa anlatım zayıflar.

Buna karşın, başka dillerin sözleri, kuralları, içine karıştığı dille bir birlik, bir bütünlük kuramaz. Bu yüzden bir dil, başka bir dilden içine karışan sözleri ve kuralları atmadıkça, kendi birliğini ve bütünlüğünü kuramaz. Bir dil, başka bir dilden söz almakla zenginleşmez. Tam tersine, başka dilden 1 söz alan dil, kendinden 1 söz yitirmiş demektir.

Tıp dilinin Türkçeye dönüşünden, yabancı sözcüklerden arınmış ve halk dilinden üretilmiş sözcüklerden bir anlaşmazlık doğduğu savı ileri sürülürse, bunun utancı, bunu istemeyenlere, karşı duranlara düşer. Bu savın, ya isteğin ne denli şaşırtıcı ve utandırıcı olduğuna başka bir kanıt da istemez.

Günümüzde Türkçe tıp dilinin olumsuz yönde kullanılması ve **“Dil Kirliliği-Dil Yozlaşması”** meydana gelmesi, Türk Tıp dilinde bir ara dilin oluşmasına neden olan, yabancı dilin özelliklerini taşıyan **“Çeviri Türkçe”** den kaynaklanmaktadır. Tıp dilinde özleşmenin en belirgin olduğu alanlardan biri de çeviridir. Çeviri bir bakıma dili, dolaylı olarak da özleşmeyi zorlar. Dil çeviri yoluyla yeni kavramlar kazanır. Yeni gereksinimler yeni kavramları, yeni kavramlar da yeni sözcükleri doğurur. Yabancı kavramlar ve düşünce yükü Türkçeye çeviriyle aktarılır. Bütün öğretim üyeleri, asistan ve yabancı dili olan hekimlerin yaptıkları çevirilerde ne yazık ki, Türkçe karşılıklarının bilinmemesinden kaynaklanan yabancı sözcükleri aynen kullanma alışkanlığı vardır. Bu alışkanlık, tarihimizde Osmanlı aydınlarının Türkçeyi bırakıp yabancı dilde yazma alışkanlıklarının tekrarı gibidir. Türk insanı bugün hala ibadetini anadiliyle değil Arapça ile yapıyorsa, bilim ve ilimi de kendi anadiliyle değil, çoğu İngilizce olan yabancı dille yapmaktadır. Bilim, kavramlarla kurulan soyut bir sistemdir. Nerede ilim varsa, orada mutlaka bilimin de dili vardır. Dilsiz bilim olamaz ve olmamıştır. Türkçe, Batı dilleri gibi kendinden önce var olan başka bir dilden türememiştir. Dünyanın en eski dillerinden biridir. İngilizce ise, yazımı ve ses iletimi arasındaki aykırılık bakımından en büyük tutarsızlık gösteren ve 5 dilin karışımı bir dildir. Konuşur gibi yazmak imkansızdır, ama giderek yazıldığı gibi konuşmak mümkündür.

Türk Tıp bilimi, Türkçe bir ilim diliyle beraber var olmalıdır. Bir toplumun kendine güvenmesinin ilk kuralı da diline sa-

hip çıkmasıdır. Düşünce ile dil, düşünce ile üretim ve yaratıcılık arasındaki bağı kurmadan, üretici olmadan, ürettiğini adlandırmadan yol alınmaz. Türkçe öğretilmeyen tıp yanında, yabancı dilde öğretilmek üzere İngilizce öğretim yapan Tıp Fakülteleri açıldı. Öğretim izlenceleri, ayrı bir ders yoluyla öğretilmeyen yabancı dile kurban edildi. Vaktiyle tıp bilimini Latince, Fransızca, sonra da “Lisanı Arabi” var iken Frenkçeye ne lüzum var ? diyerek Arapça okutan medrese kafaları ve şimdi de yabancı bir dilde yapmaya çalışan Türk Tıbbı bilim adamlarının Türkiye’de neler üretebildiklerine bakarsanız mutsuz olursunuz.

Yabancı dille öğretim, bir dilsizleme oyunudur. Öyle bir öğrenime giren öğrenciler, yabancı dildeki incelikleri yakalayamadıkları gibi, Türkçe incelikleri de kaçırlar. Bunun sonucunda geriye kitabına uydurmak kalır. Anadilimizin bile efendisi olmadığımızı göre, kim bir yabancı dili tam bildiğini ileri sürebilir ? Yabancı dilde eğitimin yapıldığı dile karşılık, Türkçe’nin ikinci sırada bırakılması, öğrencilerin anadiline önem vermeye gerek olmadığı duygusunu uyandırdığı gibi, kendilerine yabancı dilde öğretilen konularda, Türkçelerini sözlü ve yazılı olarak geliştirmelerine olanak vermemektedir. Bunun ters etkileri özellikle yüksek öğretim düzeyinde görülmektedir.

Hitler’in baskısından kaçıp ülkemizde (1933-1952) görev yapmış bir Alman bilim adamı Ernst E. Hirsch’in çalışma sözleşmesinin 2. madde 3. bendinde şöyle denilmektedir:

“Profesör, 3. yılından sonra derslerini Türkçe olarak vermek için elinden geleni yapmakla yükümlüdür.”

O zaman bütün yabancı öğretim üyelerine Türkçeyi öğrenme koşulu getirilmişken, günümüzde ise yabancı dille eğitim yapan üniversitelerimizde, Türk öğretim üyeleri yabancı dilden ders verme yükümlülüğü ile koşullandırılmaktadır. Bu ne büyük gaflet, dilimize ne büyük hıyanettir!

Tıp terimleri Türkçeye dayandırılmaz, Türk dilinin kendi varlığından oluşturulmazsa, bilimler kavranamaz, kolayca sindirilemez. Dolayısıyla da bu bilimlerin anlaşılması uzun zaman alır. Her kuşak, bilime ayıracağı zamanın büyük bir bölümünü o bilimi anlamaya çalışmakla geçirir; bilime yeni şeyler katma imkanını elde edemez; çünkü öğrenmekten, icat veya keşfetmeye geçemez. Başka dillerin terimleriyle bilim öğrenmeye kalkan milletler, kendiliğinden bir şey yapma yeteneğinden yoksundur. Çünkü kendi dilimizden olmayan terimi

önce söylemeyi, sonra ne demek olduğunu ve özel konusundaki anlamının ne olduğunu kavramak gerekir. Kavrama işi geciktikçe, o bilime katkıda bulunma imkanı da o kadar gecikecektir. Bunun canlı örneklerini yakından gözlemiş biri olarak, İstanbul Tıp Fakültesinde çalışırken, uzun yıllar öğretim üyeliği yapmış bir profesörün kalın barsağın ışınal pipe - line görünümünü pipo yolu diye ifade eden, diğer yandan 17 yıl Amerika'da kaldıktan sonra Türkiye'ye dönüp doçentlik (bilgihanlık) dil sınavında İngilizceden Türkçeye veya Türkçeden İngilizceye doğru çeviri yapamadığı için başarısız olan öğretim üyelerinin varlığına tanık olunmuştur. 1997 yılında Antalya'da yapılan Ulusal Gastroenteroloji Kurultayında sindirim hastalıklarındaki terimlerin Türkçe karşılıklarının ne kadar bilindiğini araştıran bir yazılı soruşturma sonunda görülmüştür ki, Türkçe tıp eğitimi yapan öğretim üyelerinin %96'sı yabancı tıp terimlerine Türkçe karşılık gösterememişlerdir. Pankreas (Uykuluk)'ın, ileus (kıvrılmak) ile ilintili, ileum (Kıvrım barsak) ve jejunum (Boş barsak)'un değil Türkçesini bilmek, bunların Türkçesi olabileceğini dahi düşünememişlerdir. Oysa hiç okumamış Türk köylüsü ve Özbekler, pankreasa uykuluk ismini vermiş ve yemeğini yapıp yemektedir de, sindirim hastalıkları öğretim üyeleri dahil hekimlerimiz bundan habersizdir.

Bilim adamlarımıza düşen görev, gelişmiş, işlenmiş dillerin sözcük dağarcığına bakıp imrenmek değil, Türkçenin her alanda doğru yazılıp, doğru konuşulmasına öncülük etmek ve bütün bilim dallarının gereksediği sözcük ve terimleri üretecek yaratı kanalları açmak, sağlam üretim ve kullanım örnekleri vermektir. Anadili sorumluluğu ve anadili saygısı bunu gerektirir.

Bugüne kadar, hastaların hekime danışmadan rastgele ilaç kullanmasını engellemek ve hekimi ilaç hakkında daha bilgili kılmak için ilaçlardaki tanıtımalklar (prospektüsler) hekime hitaben yazılıyordu. 10 yıldır Avrupa Topluluğuna uyum konusunda çalışmalar yapan Sağlık Bakanlığı bu kez, bu uyum için zorunlu olarak, hastaların anlayabileceği dilden yazılmış tanıtımalklar hazırlığı çerçevesinde Türkiye'de mevcut 5.700 çeşit ilaç, biri doktorların, diğeri hastaların anlayabileceği dilden yazılmış 2 tanıtımalkla satışa sunulmaktadır. Hastaya anlayabileceği dil ile yazılmış tanıtımalklarla ilaç satışı yapmayı ilaç firmaları neden bu güne kadar gerçekleştirmemişler de, Avrupa Topluluğunun dayatması ile harekete geçmişlerdir. Bu bilincin dışardan gelmiş olması yüz kızartıcı değil midir ?

Terimler; öğretim, eğitim ve anlatımı kolaylaştırırlar. Dünyadaki ilerlemelerle her gün her alanda yeni terimler ortaya çıkmaktadır. Türkiye'de yıllardan beri hekimlik terimleri üzerinde çalışılmaktadır. Türk Dil Kurumu hekimlik terimleriyle de ilgilenmiş, biri **Saim Ali Dilemre (1945)**'nin "Hekimlik Dili Terimleri" ile "Anatomi Sözlüğü" yazar **Ord. Prof. Dr. Zeki Zeren** diğeri **Dr. Şefik İbrahim İşcil** ve **Ali Ulvi Elöve (Dilci)**'nin 13.000 terimlik "Hekimlik Terimleri Üzerine Bir Deneme" olmak üzere iki eser bastırmıştır. 1944-48 yıllarındaki bu girişimden başka kurum dışında bazı kişilerin çalışmaları ile tıp terim kitapları yayınlanmış, üniversitelerde (**Prof. Fazıl Noyan** ve **Prof. Cihat T. Gürson**'un "Küçük Tıp Terimleri Klavuzu"1947) bu alanda çalışmalar olmuştur. **Prof. Sabahattin Payzın 1974**'te yayımladığı "*Bağışıklık Bilimi ve Bağışıklık Hastalıkları*" kitabının önsözünde;

"Her yeni alanda olduğu gibi, bunda da anlatım için çoğunluğu İngilizce olan terimlerin Türkçe anlatılabilmesi amacı ile Türkçe karşılık konması gerekiyordu. Bunları hazır bularak veya kendimiz yaparak mümkün olduğu oranda her yabancı terimi, yabancı dilde ve o dili bilmeyenlere anlatacak karşılıklarını koyduk. Elbette ki, bunların daha iyileri başkaları veya yazar tarafından bulunup ilerde değişebilir. Bu da ilerlemenin doğal sonucudur." demektedir.

Türk Dil Kurumu 1978 yılında 8 kişilik bir yarkurula hazırladığı "Hekimlik Terimleri Klavuzu" (ikinci baskısı 1980) adlı yayını çıkarmıştır. Bu yapıtı göremeden aramızdan ayrılan **Dr. Ceyhun Atf Kansu** hekimlik dili hakkında şunları söylemiştir:

"Yabancı terimlere dayanan bir bilim uygulamasını büyüye benzetebiliriz. Büyünün de uygulamada kendine özgü sözcükleri, terimleri ve yalın halktan gizlenen kutsal dokunulmazlıkları vardır. Hekimliği de anadilden ayrılan terimlere uygularsanız, onu bir büyü haline getirirsiniz. O zaman bilim ile büyü arasındaki sınır kalkar, bilim de bir gizem, büyü olur."

Hekimlik dilinin yabancı terimlerle karşılaşılmasına, hekimliği bir büyü haline getirdiği için karşıyım. İlk önce, Hekimlik bir bilim olarak, kendini büyüden ayıran genel dile, ulusal dile gereksinir; bir sanat, bir iyileştirme, sağaltma sanatı olarak da halkın buyruğundaysa, terimlerini halk diline, ulusal dile uydurmak zorundadır. Hiçbir bilimin, halk üstünde, insanlık üstünde bir yeri yoktur. Her bi-

lim halk içindir. Hekimlik dilinin Türkçeleşmesi için savaşımların temel ereği budur. Hekimliği büyüden, gizmeden kurtarmak istiyorlar. Hekimlik dilinin Türkçeleşmesini isteyenler bu kuramı savlıyorlar.”

Bütün toplumlarda yaratıcı bilim adamları, var olan terimlerle yetinmezler, yeni kavramları, yeni anlayışları kapsayan yeni terimler atarlar ortaya. Bu ülkenin hekimleri de elbette bu gibi gerekli değişikliklere sadece ayak uydurmak değil, ona önyak olmakla görevlidirler. Türkçe belirli düşün ve bilim alanlarının, özellikle tıp biliminin sözcük ve terimlerinden yoksunsa, yetersiz bir dil olduğu için değil, Türk hekiminin söz konusu alanda etkinlik göstermemesi nedeniyle yoksundur. Türkçe de Batının ortak ölü dili olan Latince gibi, sonsuz sayıda bildiri üretmeye elverişli bir dizgedir ve bu gereksinimleri kendi olanakları ile, kendi kaynağı anadilinden sağlaması kadar daha doğal bir şey olamaz.

Bu konuda eleştiri hakları dürüstçe kullanıldığı sürece, bizim için benimsenir yanı bulunsun, bulunmasın, her görüş saygıya değerdir. Ama, tıp dilinin Türkçeleşmesini yadsımanın da, bölünmez bir bütün oluşturan Atatürk ilkelerinin köşe taşlarından birini yadsımak olduğunu bilmek gerekir. Soyluların, yöneticilerin ve bilim adamlarının dili olan yabancı diller yerine ulusal dilin, bir bilim, özeğin ve yönetim dili olması sağlanmalıdır. Belirli bir dilde sözcük sayısının düşük olması, o dili kullanan ulusun geri kalmışlığının başlıca nedenidir. Afrika'daki bir budunun dili 900 kelimedenden ibaretken, İngilizcede 120.000 civarında kelime vardır ve Shakespeare, eserinde en çok kelime kullanan yazardır. Bilgi, artık az sayıda insanın malı olmaktan çıkmış olup, herkesin istediği, aradığı değer olmuştur. Ama bunun için de herkesin kolaylıkla anlayabileceği bir dil lazımdır. Bu dil de ancak içinde doğup büyüdüğümüz ana dilimizdir. Latince veya bununla yüklü bir kast dili olmamalıdır. Üretilen, yaratılan veya kaynaklarımızdan alınıp çıkarılan kelimelere “uydurma” adını takanlar, yalnızca “gerçekçi” olduklarını, “açık görüşlü” olduklarını söylerler; gerçekten de öyledirler, han kapıları gibi açıktır kafaları, ne gelirse girer; ne girmişse, iyidir, ne girmemişse, kötü girmiştir. Halkın öz diline dudak büken, onun gücünü ve tadını sezemeyen küçük bir azınlık, yabancı bir sözcüğün Türkçesini söylemekten utanır ve kendi acınacak haline gülerek gülünç olmaktadır.

Dilimizin yabancı diller baskısından kurtarılması ve kendine yeter bir ekin dili durumuna yükseltilmesi amacı karşısında,

uydurma oldukları söylenen sözcüklerin önemli bir bölümünün, kimilerinin dilimize gerçekten girdiği bile çok kuşku olan yabancı sözcükler yerine, halkımızın tümünün veya bir kesiminin öteden beri bilip kullandığı sözcüklerdir. Bilim ve uygulamaya alanında, bir ölçüde de günlük yaşamda, “yeni sözcük gereksinimi dev boyutlara ulaşmış” olup, bu durumda, sözcükler ve terimler kendiliklerinden doğmayacaklarına göre, başvurulacak tek yol uydurma değil, **“yaratmadır”**. Belli başlı Batı ülkelerinde de bu yola başvurulmaktadır. Dil devrimi Türkçe'nin yaratıcı gücünü yeterince kanıtladığına göre, Türkçenin ve dolayısı ile tıp dilinin en güncel sorunu; çağımızın düşün bilim, uygulamaya alanlarında, baş döndürücü bir hızla ürettiği kavramları, kendi kaynaklarından doğan öğelerle karşılamaktır. Hekimlik gibi Türkçe terim oranının çok düşük olduğu bir bilim dalında bile, istendi mi Türkçe sözcük oranının %90'a ulaştığı yapıtlar yazılabilmektedir.

Türk ulusu, yalnız Türkiye Türklerinden ibaret değildir. Türk ulusuna mensup ve değişik lehçelerle Türkçe konuşan halklar bugün 10 milyon kilometre karelik geniş bir alana yayılmış durumdadırlar. Yaklaşık 5 milyon kilometre karelik bir alanda ise 7 bağımsız Türk devleti vardır. Bugün Birleşmiş Milletler Örgütü'ne Türkiye dışında 5 Türk devleti (Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan, Kazakistan) daha üye konumundadır.

Unesco tarafından yapılan bir araştırmaya göre, dünyada konuşulan toplam 6528 dil arasında, Türkçe en çok konuşulan 7. resmi dil olup, 120 milyon insanın Türkçeyi kullandığı belirlenmiştir.

Üniversitenin her biriminde olduğu gibi, Tıp bilimlerinde de Türkçe'nin doğru ve güzel kullanılması konusunda titizlik göstermek zorunluluğu vardır. Tıp öğrenimi gören bir gencin daha az dil bilgi ve bilinciyle yetinebileceği iddia edilemez. Zira dile hakim olmadan düşünemeyiz, düşünemiyorsak bilimde, teknikte başarılı olamayız. Bugün üniversite öğrencilerinin hepsinde olduğu gibi tıp öğrencilerinde de, Türkçenin doğru ve güzel kullanılmaması sorunu vardır.

Herhangi bir bilginin yorumlanarak özeğin (kültür) haline getirilmesi imkanına sahip kılınmayan, ilkokuldan başlayarak “aşağıdakilerden hangisidir?” test kalıplarına sıkıştırılan gençler, doğru dürüst cümle kurma alışkanlıkları olmadığı için, kendilerinin de anlamadıkları birtakım ifade kalıpları içine sıkışıp kalmakta, kurdukları üç cümlenin ikisi bozuk, hepsi “üslupsuz” olmaktadır.

Bu durum, sadece öğrencinin bilgisizliğine, dikkatsizliğine bağlanamaz. Bilenle bilmeyeni ayırmada son derecede yavaş davranan bir değerlendirme düzeni, öğrencinin doğruyu ve güzeli bulma ve kullanma şansını azaltır. Ayrıca, tıp öğrencisi, sınıfta, amfide, konferans salonlarında ana dilinin güzel ko-

nuşulduğunu işite işite yetişmiyorsa kabahat kimindir?

Yazımı, büyük Türk ozanları, Türk dilinin en büyük ustaları, **Ahmet Yesevi**'nin öğrencileri **Yunus Emre**'nin ve **Hacı Bektaş**'ın şu şiirleriyle bitirmek istiyorum.

Bilim bilim bilmektir

Blim kendini bilmektir

Sen kendini bilmezsin

Bu nice okumaktır

Bu bir kutsal özdeyiş

Özünü öz bulasın

Özünü özden bil ki,

Özürden kurtulasın.

En faydalı, en kutsal

Serveti bulan kimdir?

Canlar, en büyük servet

Yeryüzünde bilimdir.

Not: Tıp öğrencisi, Pratisyen, Aile hekimi, TUS adayları, Araştırma görevlisi, İç Hastalıkları ve Gastroenteroloji Asistan ve Uzmanları için Tıp Eğitimi kolaylaştıran, 1323 Latince terimin Türkçeleştirildiği 700 sayfalık özgün yapıt; **SİNDİRİM HASTALIKLARI TEMEL KILAVUZU Dr. Nidai Sulhi ATMACA** tarafından yazılmış olup, bu kitaba sahip olmak isteyenler ücretsiz olarak aşağıdaki adresten temin edilebilirler:

Gazi Mustafa Kemal Bulvarı 23/1-2 Kızılay • Tel: 0532 745 46 85

KAYNAKLAR

1. Dil Tartışmalarında Gerçekler - 1, TDK Yayını No: 558 1990, Ankara.
2. Ömer Asım Aksoy. Dil Gerçeği. TDK Yayını 1982, Ankara.
3. Cumhuriyet Gazetesi, 26 Eylül 1972.
4. İlhan Arsel. Toplumsal Geriliklerimizin Sorumluları Din Adamları. 1995, İstanbul.
5. İlhan Arsel. Arap Milliyetçiliği ve Türkler. İnkılap Kitapevi, 1996, İstanbul.
6. Süreyya Ülker. Ülker Tıp Terimleri Sözlüğü 2 bası. İnkılap Kitapevi 1966, İstanbul.
7. Zeynep Korkmaz. Atatürk ve Türk Dili, Belgeler. TDK Yayını 1992, Ankara.
8. Dil Konusunda Yazılar. Ömer Seyfettin Bilgi Yayınevi 1989.
9. Dilimiz Üstüne Konuşmalar. M. Cevdet Anday, Yapı Kredi Yayınları 1995, İstanbul.
10. Dil Devrimi ve Sonuçları, Tahsin Yücel, 1997, İstanbul.